

bøger er gennemgående præget af en engagerende entusiasme på videnskabens vegne, uden at der gives køb på den kritiske distance. Samtidig åbnes der for hvordan faktorer som ambitioner, uduelighed, dygtighed, dumhed, drømmeri, held og uheld alle har været medvirkende til at skabe de videnskabelige resultater, som vi kender i dag.

Hvis man har brug for en hurtig introduktion til centrale emner i moderne naturvidenskab og information om nogle af de personer der var med til at skabe den, så er Idéernes bagmænd et godt sted at starte. Man kunne nok have ønsket Ørsted-bogen en mere opmærksom redaktion. Der er ingen undskyldning for at byde læserne sjuskede passager som "Elektrisermaskinen eller båndgeneratoren, som den også kaldes, findes den dag i dag i ethvert fysiklokale i den danske folkeskole, mange kender den under navnet en båndgenerator". Det er dog ikke et generelt problem. Bøgerne er billige, lette at læse og overvejende gode.

Peter C. Kjærgaard

Medicinens historie - herfra hvor vi står

Roy Porter, *Ve og vel - Medicinens historie fra oldtid til nutid*, Rosinante 2000, 834 sider, 499 kr.

Den særdeles produktive engelske historiker Roy Porter har fået oversat sit meget roste medicinhistoriske overigtsværk *The Greatest Benefits of Mankind - A Medical History of Humanity from Antiquity to the Pre-*

sent fra 1997 til dansk, hvor det er blevet givet den lidt skævt rammende titel *Ve og vel - Medicinens historie fra oldtid til nutid*. Porter, der er professor ved Wellcome Institute for the History of Medicine i London, har i mange år været en markant frontfigur inden for det medicinhistoriske felt, hvilket ikke mindst skyldes hans selvproklamerede forsøg på at redde medicinhistorien fra forskellige antagede helbredssvækkelser. I 1980'erne diagnosticerede han således medicinhistoriens helbred som sygdomsramt og identificerede de mest alvorlige sygdomme som scientisme (reduktion af medicinens historie til lægevidenskabens historie) og presentisme eller positivisme (rekonstruktion af medicinens historie som en kumulativ fremskridtsproces hen imod det aktuelle niveau). Ikke mindst havde det medicinhistoriske felt i mange år fungeret som et forholdsvist internt anliggende for lægevidenskaben, hvilket kom til udtryk ved, at medicinens historie blev fortalt med udgangspunkt i den aktuelle lægevidenskab, der blev fremstillet som det foreløbige resultat af en simpel fremskridtsproces, der bestod i de store lægers vedvarende heroiske kamp imod fortidens falske teorier og inadækvate metoder. Til bekæmpelse af denne sygdom udkastede Porter så en effektiv terapi, der skulle bestå i en socialhistorisk inspireret medicinhistorie, hvis intention var at beskrive medicinens historie som en kompleks proces, der var indflettet i en bredere samfundsmæssig, social og kulturel kontekst.

Denne videnskabsteoretiske intention genfindes i høj grad i *Ve og*

vel, omend Porter her tillige har genopdaget de store læger, der dog hos ham indvæves i medicinens samfunds-, social- og kulturhistorie. Sine steder er denne genopdagelse imidlertid så markant, at den tangerer en reel genoplivning af den klassiske fortælling om de store læger. Således synes visse afsnit i især værkets første del at tage form af lange informationstætte opsummeringer af navne på læger og tilhørende teorier og metoder. Det er da også et gennemgående problem, at værket virker ret komprimeret. Det må siges at være en af de generelle svagheder ved og konsekvenser af det, der ellers er værkets styrke, nemlig dets ganske prætentive ambition om at ville favne mangfoldigheden i medicinens historie fra oldtid til nutid. Det betyder nu ikke, at der ellers ikke er selekteret og prioriteret i det perspektiv, som Porter har valgt at lægge på medicinens historie. Perspektivets overordnede udgangspunkt er den samtidsdiagnostiske konstatering af, at medicinen på den ene side har spillet en stadig mere markant og afgørende rolle i den moderne verden, og at denne rolle på den anden side synes at have nået et aktuelt mætningspunkt, der placerer medicinens fremtid i en underlig uvished. Modsat alle andre medicinske systemer, har den vestlige medicin haft en enorm succes med sit forehavende. Samtidig er den i stigende grad blevet et fænomen, der angår det moderne menneskes væren. Ikke blot er den således blevet stadig mere nærværende i samfundets strukturer og processer. Den har også fået en øget tilstedeværelse i det enkelte menneskes eksistens. Sagt med Porters ord er den moderne medicin blevet stadig mere magtfuld, men det har også betydet, at den er blevet stadig mere problematisk. Herfra hvor vi står i dag bliver det så nærliggende og vedkommende at foretage en afdækning af det fænomen, der gør sig gældende med en så høj grad af selvfølgelighed for vores forståelse af os selv og den virkelighed, som vi befinder sig i.

Da det nu altså ikke er et hvilket som helst medicinsk system, men præcist det vestlige, der har haft denne gennemslagskraft, er det også dette, der er i fokus i Ve og vel. Alligevel har Porter dog forsynet værket med et par afsnit om henholdsvis indisk og kinesisk medicin og imødegår hermed de eventuelle værste anklager for at have i en politisk ukorrekt etnocentrisme. At disse afsnit så synes en anelse påklippede, skyldes måske at de alene er medtaget af den nævnte grund.

Selve fremstillingen af medicinens historie tager form efter en intention om at skrive medicinens idéhistorie. Således er det nærmere bestemt de forskellige former for teoretisk og praktisk rationalitet, der gør og har gjort sig gældende i det medicinske system, som Porter sætter sig for at afdække. Som afsæt for denne afdækning indledes Ve og vel med en civilisationskritisk problematisering af medicinens rødder, der lokaliseres som intimt sammenhængende med selve civilisationens fødsel. Ikke blot er det et fundamentalt træk ved civilisationen, at mennesket gør dets sygdomme til genstand

for rationalisering. Karakteren af de sygdomme, som civilisationens menneske rammes af, er tillige snævert forbundne med selve civilisationens formation og transformationer. Ved på den måde at foretage en perspektivering, hvor sygdommenes og civilisationens historier sammenvæves, bliver konklusionen også uundgåeligt, at det er højt tvivlsomt om civilisationens immanente kamp mod sygdommen nogen sinde vil ende i triumf. Det er da faktisk også først i moderne tid, at medicinen overhovedet kan siges at have haft nogen reel effekt. I de første årtusinder af sin levetid var den således hverken særligt virksom eller central for mennesket og dets virkelighed.

Dette forhold kommer også til udtryk i den prioritering, der er foretaget i Porters videre perspektivering af medicinens historie. Den monumentale sammenfatning af medicinens historie i *Ve og vel* kan meget vel inddeles i 3 overordnede afsnit. I værkets første del behandles medicinens historie fra oldtiden og frem til og med oplysningstiden. Afsnittet er med sine 300 sider værkets længste, men samtidig også det der forsøger at favne det største historiske spænd. Måske derfor er det også værkets svageste del, for ambitionen om at omfatte mangfoldigheden i 3000 års medicinhistorie på en forholdsvist begrænset plads, giver bagslag i form af en fremstilling, der overordnet set er overfladisk og opsummerende, og som må siges at have væsentligt mere leksikalsk end analytisk værdi.

Ve og vel begynder først at få reel substans i sin anden del, der strækker sig over 200 sider og udgør en behandling af medicinen i 1800-tallet. Dette århundrede fremstår som ganske centralt for medicinens udvikling. Ikke mindst fordi dette århundrede konstituerer det historiske rum, hvori medicinen får et såkaldt videnskabeligt fundament og derved transformeres til det vi i dag forstår ved den moderne medicin. Selve videnskabeliggørelsens forskellige processer fra pariserskolens indoptagelse af patologien i den kliniske medicin til bakteriologiens senere mikrobiologiske fundering af medicinen fremstilles da også med faglig omhu og et elegant overblik. Men Porter viser også at 1800-tallets medicinhistorie har langt flere facetter end disse. Det medicinske system gennemgår her en overgribende institutionaliseringsproces, men 1800-tallet er først og fremmest hygiejnens århundrede. Samtidens mange infektionssygdomme, der havde tæt forbindelse til den demografiske transition, urbaniseringen og industrialiseringen, blev bekæmpet gennem hygiejniske strategier, der ikke mindst var tilknyttet omfattende sociale reformer. Den videnskabeliggjorte medicin, der skulle blive til det moderne terapeutisk-diagnostiske kompleks, fik faktisk først konsekvenser i 1900-tallet, hvor den stort set allerede var blevet overhalet inden om af alternative strategier til sygdomsbekæmpelse og sundhedsfremme og uden om af et ændret sygdomsmønster.

I værkets sidste og absolut stærkeste del kaster Porter et blik ud over en række centrale aspekter ved den moderne medicin og de processer, som den gennemløber i 1900-tallet. I første omgang skitseres hovedtrækkene i udviklingen inden for henholdsvis den medicinske grundforskning, den kliniske videnskab og kirurgien. I anden omgang undersøges den moderne medicin, som den er indfældet i en bredere samfundsmæssig, kulturel, social og sygdomshistorisk sammenhæng. Først og fremmest er der tale om et medicinsk system, som, i forlængelse af infektionssygdommenes tilbagetog, konfronteres med et ændret sygdomsmønster, der har medført og stadig medfører en lang række transformationer af medicinen. Dernæst er der tale om en medicin, der i tiltagende grad har allieret sig med staten og som har været tæt forbundet med udviklingen af det moderne samfund. Det har den gjort parallelt med, at den har bredt sig til at omfatte stadig flere aspekter ved den menneskelige væren. Således er det ikke længere blot menneskets sundhed og sygdomme i en snæver forstand, der er et anliggende for medicinen. I princippet gøres alle aspekter ved menneskets eksistens til et anliggende for den moderne medicin; det være sig dets adfærd, liv og død eller det være sig, med andre ord, alle de måder hvorpå det udlægger og omgås sig selv som en biologisk, psykologisk og social eksistens. Porter beskriver så, hvordan disse processer i stigende grad er blevet flankeret af forskellige former for inde- og udefra kommende kritik. Dette hen-

viser til, at den moderne medicin, i kølvandet på dens succes og tilsyneladende uendelige udvikling af muligheder for at forandre den menneskelige væren, er blevet problematisk. Ikke blot for mennesket, men også for dens egen forståelse af hvad dens eget sigte er. Her slutter Porters bog med et stort spørgsmålstegn til medicinens videre skæbne.

Det er samtidigt afslutningen på den eneste del af Porters værk, der synes at have nogen egentlig analytisk dybde. Ambitionen om på den ene side at ville foretage en idéhistorisk kortlægning af fænomenet medicin i dets kompleksitet fra oldtid til nutid og på den anden side at ville problematisere det samme fænomen fra et samtidsdiagnostisk udgangspunkt synes generelt at være værkets mest overordnede problem. For det første tager størstedelen af værket sig ud som en lang opsummering af navne på medicinske personer, teorier og praksisformer. For det andet forsøger værkets sidste del at nå ud over denne opremsning ved at problematisere medicinen ud fra dens aktuelle status i den moderne vestlige verden. Disse to ambitioner bliver aldrig rigtigt sammenhængende og det må siges at være værkets mest generelle mangel.

Anders Dræby Sørensen